

શ્રી

આત્માનંદ પ્રકાશ.

દોહરો

આત્મવૃત્તિ નિર્મલ કરે, આપે તત્ત્વવિકાશ;
આત્માને આરામ દે, આત્માનંદપ્રકાશ.

પ્રકાશક ૧. લું વિક્રમ સંવત ૧૯૫૯—આસો. અંક ૩ નો.

પ્રભુસ્તુતિ,

માલિની.

અગમ નિગમ જ્ઞાના સદ્ગુણોને પ્રસારે,
સુરવર મહિમાને માન સાથે વધારે;
પણ પ્રભુ અત્રિકારી આત્મ-આનંદ ધારે,
સુખદ શરણાત્મેનું નિત્ય રૂઝે આમારે. ૧

ગુરુસ્તુતિ.

નિત્ય રહિ ગમેલામાં સંવિવિદાનંદ શોધે,
પરજન ઉપકારી સન્નિવૃત્તોને પ્રબોધે.

૧. અગમ્ય જ્ઞેયો શાસ્ત્રો.

40

આત્માનંદ પ્રકાશ

~~~~~

અવિચલ સુખ સાધે પૂર્ણ સંવેગ ધારી,
પરમ ગુરુ અમારે શર્ણુ રેન્ને 'વિહારી. ૧

सङ्गनस्तुति.

शार्ङ्गलविक्रीडित.

પ્રાપ્તે દ્વાદશ સદ્વ્રતો વિનયથી સેવે સદાચારને,
 રાખે સદ્ગુરુ ભક્તિ વિષ્ણુ અર્પી તારે નિરાધારને;
 પ્રાપ્તે નિત્ય પરોપકાર કરવા સ્પર્ધા ન અંગે ધરી,
 તેવા આવક સંબંધનો જગતમાં દીર્ઘાયુ રહેશે શ્રીધરી. ૧

શ્રી જૈન કેન્દ્રરસના સમારંભનું સંગીત.

(' દીનનો દયાલ ' એ રાહને મલતો.)

ઉદય ઉદય આજ આહુતી મહા સમાજનો,
વિજય વીર ધર્મનો સુધન્ય દિવસ આજનો.—એ ટક.

ગગન આજ ઉદયગીત ગર્જનાથી ગાજશે,
મગન થઈ મહાનુભાવ જૈન સૌ વિરાજશે ;
જય જિનેંદ્ર કહી સુકર્મ આદરે મહાજનો. ઉદય.-૧

કોન્કરન્સ જૈનવીર સર્વને જગાડશે,
વિજયનાઃ સાથ વિજય વાઘને વગાડશે;
સરસ સમારંભ કરો સકલ સુખદ કાજનો.

ઉદય-૨

૧ વિહાર કરનારા. ૨ દ્રવ્ય આપીને. ૩ લક્ષ્મીને ધારણ કરી.

શ્રી જૈન કોન્કરન્સના સંગીત સંગ્રહ

૫૧

~~~~~

ભરત ચક્રવર્તીની સુભાવના હૃદયે
ઉમંગ રંગ અંગમાં અભંગ આપ સૌ સખીઓને

શીર થઇ ધરો પ્રકાર સર્વ સંપ સંજનો. ઉદય-૩

પ્રખલ બલધરી પ્રતાપ પૂર્ણ પૂર્વનો સ્મરે,
જૈન તેજનો પ્રકાશ ભરતક્ષેત્રમાં કરે ;

સજ્જ થઈ કરો સહાય સરસ સૌ સભા જનો. ઉદય-૪

કરો સુરીશ હેમચંદ્ર ચરણ કમલ શરણમાં,
નમન કરો સર્વ ધર્મ વીરને સુધરણમાં ;

જય વદેલ વિનોદથી કુમારપાલ રાજનો. ઉદય-૫

ગિરા ગણો સુગણધરોની ગર્જનાથી ગૌરવે,
સંધર્તીય લક્ષ્મીલાવને ભજે મહાજવે ;

વધાવી લ્યો વિશેષ આ પ્રભાવ ધર્મ રાજનો. ઉદય-૬

પૂરી કરો પ્રભાવથી પ્રભાવના સ્વધર્મની,
કરો પ્રકાશ સર્વમાં વિશેષ વાત મર્મની ;

બુવો ઉમંગરંગ આ સાધર્મિના સમાજનો. ઉદય-૭

ગલ્યો સમાજ આજ સર્વશ્રેષ્ઠ કાજ સાધશે,
વિજય વાવટો ધરી ધરા વિષેજ વાધશે ;

નર્મદેશ વાણી આ વધારજો બધ જનો. ઉદય-૮

૧ સંપના સાધનનો. ૨ મોટા વેગથી.

५३

1978년 12월 14일

~~~~~

भारतवर्षीय माहृत महासभा

ਅਧਿਕਾਰ

वेनको-इर-स.

જૈન ડાન્ડરન્સનો દ્વિતીય વાર્ષિક મહોત્સવ સુખ સમાધાની સાથે, પ્રસાર થયો છે. મુંબાપુરીમાં બનેલો આ અદ્ભુત બનાવ જૈનના અર્વાચીન ઇતિહાસના પૃષ્ઠપર અંકિત થઈ રહેશે. સગસગ જગતના તીર્થ સ્વરૂપ સંઘની પવિત્ર મૂર્તિના દર્શન કરવાને મુંબાની પુણ્યવંત જૈનપ્રજા પૂર્ણ લાગ્યશાલી થઈ છે. ડાન્ડરન્સનો મુસ્લિમ મંડપ પ્રેક્ષકોનું ધ્યાન ખેંચતો હતો. જાણે સંસારીઓનું સમવસર છુંડાયું, તેવી તેની રમણીય રચના જોનારના મનને આકર્ષતી હતી. બ્રિટીશ સેહેનશાહની રાજધાની જૈનના હર્ષોદ્ગારથી ગાછ રહી હતી. ભારતવર્ષના સર્વ ધર્મોમાં જૈન ધર્મ સર્વોત્કૃષ્ટ છે, એમ સર્વ રીતે સિદ્ધ થતું હતું. આર્હત ધર્મની ઉન્નતિએ પોતાની વિજય પતાકા ફરકાવી ડાન્ડરન્સનો મહાન વિજય સૂચવ્યો હતો. આ પ્રસંગે મુંબઈની શ્રાવિકાઓના સમાજ સુશોભિત પાશાક ધારણ કરી સમસ્ત જગતના સંઘના પવિત્ર દર્શન કરવા ડાન્ડરન્સના મનોહર મંડપને દ્વીપાયો હતો. સભામંડપ સર્વ પ્રતિષ્ઠિ વિગ્રાથી અને માનવંતા પ્રેક્ષકાથી ચીકાર ભરાયા પછી પ્રમુખ રાય બહાદુર બદ્રીદાસજી કાલિકાદાસજી સત્કાર કમીટીના પ્રમુખ શેઠ વીરચંદ દીપચંદ સી. આઈ. તથા શેઠ પ્રેમચંદ રાયચંદ સાથે મંડપમાં પંધાર તાં સર્વ શુદ્ધરથોએ હર્ષ ભર્યો આવકાર આપ્યો હતો. તે પ્રસંગે—સર્વને આવકાર આપવાને શેઠ વીરચંદ દીપચંદ સી. આઈ. એ નીચે પ્રમાણે લાખણ આપ્યું હતું—

આદિત મહાસમાજ અથવા જૈન ડો-ક્ટ્રિન.

૫૭

~~~~~

પ્રીય સ્વધર્મ બંધુઓ, બહેનો અને સદ્ ગૃહસ્થો,

આજે આ સભા મંડપમાં સમગ્ર હિંદુસ્થાનની જૈન ડો-
મના પ્રતીનીધીઓને હર્ષ ભર્યો આવકાર અપવાતું હાથ મુંબઈ
ના આ સકલ સંઘ તરફથી નીચાએલી રીસેપશન કમીટીના
પ્રમુખ તરીકે અને સેધવામાં આવ્યું છે તેને માટે હું સકળ સં-
ઘનો આ પ્રસંગે મોહોટો ઉપકાર માનુ છું. આ મંડપ દ્વારા માટે
મોહરા કરતાં બીજા કોઈ એક નર રત્નની લક્ષ્મી આપો હોત, તો તે
વધારે આનંદદાયક થાત; છતાં જ્યારે આવું મોહોટું માન મનેજ
આપ્યું છે ત્યારે હું મહેને મોહોટો લાગ્યશાળી માનુ છું:—

આ મેળાવડામાં મુંબઈના શ્રી સંઘની આમંત્રણ પત્રિકાને
માન આપી દક્ષિણ, બંગાળ, પંજાબ, મારવાડ, કચ્છ, ગુ-
જરાત, કાઠીઆવાડ આદી વિવિધ સ્થળોમાંથી આવે પ્રતિનિધિ
તરીકે અને પધારવાની તસ્દી લીધી છે તેને માટે આપ સાંચેના
અનેના સંઘ તરફથી ખરા અંતઃકરણ પૂર્વક દીલોજની ભર્યા આવ-
કાર આપું છું.

બંધુઓ, આજ મેળાવડા, આગળ એક જુદીજ પદ્ધતી ઉપર
આપણા જૈન તીર્થોમાં થતા હતા. અને તેઓ સંઘને નામે આજ
ખાતા હતા. તે જમાનાના સાધનો અને આજના સાધનો જુદા પ્ર-
કારના છે. આજે રેલવે વીગેરેની બહુ સુગમતા થઈ પડી છે અને
સુધરેલી ઢાંગ ઉપર સભાઓ ભરવાનાં સાધનો અને રીત રીવાજો
આજે ઉભા થયા છે. તેનો લોભ લેવાનો આજે જે શુભ પ્રસંગ મ-
ળ્યો છે તે ખરેખર આનંદ થવા જેવો છે. જે તીર્થ ઉપર જત્રા રૂપે
સંઘ એકઠો થાય છે તે અમુક દેશનો અથવા વર્ગનો હોય છે. પણ,

૫૪

આત્માનંદ પ્રકાશ.

ખંધુઓ, જેમ એક મોહોટા કુધના જથામાંથી સાર રૂપે માખણ-ઘી કાઢવામાં આવે છે. તે મુજબ આખા હિંદુસ્તાનની આપણી જૈન વસ્તીમાંથી જુદા જુદા શેડેરો અને ગાંભામાંથી આપ સરવે સુંદાઈને આવ્યા છો તો ખરું એતાં અહીં બિરાજલા સંખ્યાબંધ પ્રતિનિધિઓ જૈનોનાં પંદર લાખ માણસની વસ્તીનાં પ્રતિનિધિ તરીકે છે.

સીત્તેર વર્ષની ઉંમરનો તદ્દન હું જૂદ થયો છું તેવે સમયે આટલા મોહોટા સમુદાયનો સત્કાર કરવાને જે અમુલ્ય લાભ મળ્યો છે તે એવો છે કે માહરી આખી જાંદગીમાં એક મોહોટામાં મોહોટું માન મળેલું હું સમજું છું. રાજ્ય દરબારમાં મોહોટો સત્કાર મળે, ધલકાઓ અને ચાંદો મળે, સાંરું ધન અને વૈભવ મળે, એ આજના સમયમાં એક મોહોટો લાભ અને આનંદનો વિષય સમજવામાં આવે છે; જ્યારે આ પચરંગી પાઘડી, ફેંટા, કચ્છી, પંજાબી, મારવાડી, દક્ષણી, અને ગુજરાતી પહેરીને બિરાજલા, એક ધર્મ પાળનારા, આટલા મોહોટા સમુદાયને આવકાર આપવાની સાથે તેનો તોલ કરવામાં આવે છે ત્યારે આ આનંદ યાદ દૈવીકજ નજરે આવે છે અને હજાર ઘણા વધી જાય છે. લાખો અને કરોડ પતિઓ થઈ ગયા અને આટલા ગયા પણ તે ધનવડે જ્યોત્સે ધર્મ સેવાનાં મોહોટાં કાર્યો કર્યા છે તેઓનાં નામો આજે પણ ગવાય છે. શ્રી સંઘને પચીસમા તિર્થંકર કહેવામાં આવે છે, જેને શ્રી સંઘને શ્રી અરીહંત જવા સમર્થ પણ “નમો તિથ્યસ્મ” કહી નમે છે તેવા સંઘનો દર્શન કરવાનો અને તેમની ભક્તિ કરવાનો વખત ઘેર બેઠે ગંભા આવ્યાં જ્યોત્સે અને એ વડે મોહોટું પુન્ય ક

આર્હત મહાસમાજ અથવા જૈન કોન્ફરન્સ.

૫૫

પાર્જન કરવાનો સમય અમોને મળ્યો છે. આપ સર્વે ભાઈઓની ધર્મ લક્ષિત જોઈને આપ જે પરિશ્રમ વેઠીને અને ખરચ કરીને તમારા અમૂલ્ય વખતના ભોગે દુર દેશાવરથી અત્રે પધાર્યા છો તે જોઈને, આપની એક સંપ થવાની વૃત્તિ જોઈને અને મોહોટામાં મોહોટા ઉદ્ધાસ અને આનંદ જોઈને મારી છાતી આ વખતે જે ઉભરાઈ રહી છે તે બતાવવાને મારી પાસે કોઈ શબ્દો નથી ; પણ બંધુઓ, આપ અત્રે તકલીફ ઉઠાવીને પધાર્યા છો તેને વાસ્તે ફરીથી અત્રેના સંઘ તરફથી તમા સર્વેને ખુશી ભર્યો આવકાર આપુ છું. આપે આ મુખબાઈના શ્રી સંઘને મોહોટામાં મોહોટું માન આપ્યું છે અને અમારા તરફથી આપની ખાતર ખરદાશ થવામાં જે જે ખામીઓ રહી જાય, આપને જે જે પરિશ્રમ ઉઠાવવો પડે તે સરવે આપ માફ કરશો. એક સામાન્ય કાર્ય તરફ લક્ષ રાખવાનો આપનો અને અમારો બન્નેનો હેતુ છે ; તે જોઈ દરગુજર કરી જે કામો આપણા આગલ કરવાના છે તેના ઉપર લક્ષ આપી અમો સરવેને આભારી કરશો.

હીંદુસ્થાનના નામદાર શહેનશાહ સાતમા એકવર્ડના રાજ્યની શીતલ છાયામાં આપણે આપણો પવિત્ર ધર્મ નિર્વિઘ્નપણે આચરી શકીએ છીએ. પ્રતાપી શ્રીટીશ રાજ્યના સ્થાપન થવા સાથે ધર્મ સંકટના દિવસો હવે ચાલ્યા ગયા છે. આ મહાન શહેનશાહત આપણા ઉપર ચિરંકાળ તરંગે અને આપણે આપણો પવિત્ર ધર્મ પુરેપુરી રીતે જળવી શકીએ એવી આપણા સરવેની ખરા અંતઃકરણની ઈચ્છા છે.

અયા વરશે આ સમાજની પહેલી બેઠક શ્રી ક્ષોધી તીર્થ

૫૬

આત્માનાં પ્રકારો.

સેને મળી હતી તેમાં જે અગત્યના ઠરાવો પસાર કરવામાં આવ્યા હતા તે પ્રગટ થયેલા હોવાથી તેની મહત્વતા જાણવાની આપ સાહેબોને તક મળી હશે. નિઃસ્વાર્થપણે ઉંચા હેતુથી જૈન સમુદાયના એક જ ભેગા થવાથી શુદ્ધ લાભ થાય છે તે ખાખત આપણા જેમ્પુર નિવાસી બંધુ શેઠ ગુલાબચંદ્ર દલ્લા બહુજ સાહેબજી છે અને તેથી આવા કામના સમારંભમાં આગળ પડના ભાગ લઈ, રૂઝી આહસ કરી, તન, મન, અને ધનના અરપણે ઉત્તમ લાગણી ખતાવી જન ભાઈઓનું હિત સમાયલું છે એમ માનીને અમદાવાદ મધ્યે અગ્રેસર જૈનોની એક ખાસ સભા મળી હતી તે વખતે મુંબઈ, વડોદરા, સુરત, ભાવનગર, વડોદરા, અને ખીજા શેહેરાનાં જૈન આગેવાન ગૃહસ્થો પધાર્યા હતા. એ સભા સમેક્ષ કોન્ફરન્સ સંબંધી વિચાર કરતાં એ સમાજ મુંબઈમાં ભરવા વિચાર થયો હતો. અને તેનો અમલ થએલો આપ સરવે આજે જુઓ છો; તે માટે શેઠ ગુલાબચંદ્ર દલ્લાને એકી સાથે ધન્યવાદ આપવામાં માહરી સાથે આપ બધા સામેલ થશો એવી હું આશા રાખું છું. આ સાથે આપણી કોન્ફરન્સના ખીજા જનરલ સેક્રેટરી શેઠ લાલભાઈ દલપતભાઈ કે જેઓ અમદાવાદનાં સુરેશ્ચિદ્ર નગરશેઠના કુટુંબના છે, અને જેઓ આપણી જૈનકોમમાં અગ્રેસર ગણાતી શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢીના પ્રમુખ છે. અને જેઓ આ કોન્ફરન્સમાં ધણો આગેવાની અને ઉત્સાહ ભર્યો ભાગ લે છે તેણે કરીને તેઓ લાઝને પણ ધન્યવાદ આપવા આપ સરવે માહરી સાથે સામેલ થશો. આવા ઉત્સાહી અને આગેવાની ભયા ભાજ લેનારા બંને ગૃહસ્થોની આદિદેરી તીર્થે આપણી ભવી-

આર્હત મહાસમાજ અથવા જન કોન્ફરન્સ.

૫૭

ધ્યની કોન્ફરન્સો સારી ક્તેહમંદ નીવડે એવી આપણા સરવેની ખરા અંતઃકરણની ઈચ્છા છે.

હાલના વીસમી સદીના વિશાળ સુધારાના સમયમાં અનેક પ્રકારના સુધારા થતા જાય છે તેનો લાભ જૈન મંડળ લે છે તેનું માન આપણી માયાશુ અને જળવાન શ્રીટીસ સરકારને ધટે છે. આપ સાહેબોના જાણ્યામાં છે કે હાલના સમયમાં ઘણું સ્થળે મહાન્ સભાઓ મળે છે. તેમાં વિવિધ વિષયો ઉપર વિદ્વાનો વિવેચન કરે છે. અને તે પ્રત્યે ખત લેતાં વિશેષ ખતે ઠરાવો પસાર થાય છે તે ઠરાવો સંધના લાભના અને હિતના અરથેકરાય છે તેવા ઠરાવો કરી તેઓ બેસી રહેતા નથી પણ તેનો અમલ કરવાને ખતો પ્રયાસ કરે છે તે વડે લવિધ્યના સુખનો સંગીન પાયો રચાય છે, તે વડે પરમ સુખનું સાધન સમત્ય છે, ઘણી કામો આવી રીતે એકત્ર થઈ પોતાનું હિત જળવવાનો પ્રયાસ કરવાનો દાવો ધરાવે છે; તેવાજ વ્યવહારે જૈન કામે સ્વધર્મ બંધુઓના હિત માટે કાંઈ પણ યોગનાઓ કરવી જોઈએ; એમ માનીને પણ આ મેળાવડો અત્રે ભરવાનો વિચાર રાખ્યો છે.

બંધુઓ, પ્રસંગે આપણે ઘણું ઘણું વિચારવાનું છે; તે અગત્યની બાબતો ઉપર હવે ટુંકમાં ઈસારો કરવાની આપ સમક્ષ રજા લઉં છું.

કોન્ફરન્સ અથવા મહાન્ સભાનો હેતુ એક સંપ થવાનો છે. આપણે એક સંપ થઈ રણસંગ્રામમાં જઈ યુદ્ધ કરવાનું નથી, આપણે સંપ કરીને કાંઈ રાજ લેવું નથી પણ એક દીલથી સંપ કરીને આપણું અને આપણા જૈન ભાઈઓનું ભલું કરવાનો છે; પવિત્ર

૫૮

આત્માનાંદ પ્રકાશ.

~~~~~

જૈન ધર્મની ઉત્પત્તિ કરવાનો છે; જ્ઞાન ભંડાર તથા તીર્થોત્તર ક્ષણ કરવાનો છે. ધર્મના પવિત્ર નામને આપણા સદ્ વર્તનથી દી-
પાવવાનો છે; ઢુંગમાં, જેથી આપણું આ ભવ પરભવનું હિત થાય,
જેથી આપણને મળેલા અમુક મનુષ્ય દેહનું સાર્થક થાય તેવી યો-
જના રચી તેને અમલમાં લાવવાનો છે. સંપ વસ્તુ ઘણી બળવાન
છે તે વડે મનુષ્યો ઉત્તમ પ્રકારનાં કાર્યો કરી શક્યા છે; તે ઐતિ-
હાસિક પ્રમાણ સિદ્ધિ વાત છે જે આપ પણ કબુલ કરશો કે સંપથી
ધારેલા કાર્યનો સર્વથા જય થાય છે માટે માહરા બંધુઓ, આપણે
સંપ સાથે જોડાઈ તેને વળગી રહી ચાલીશું તો આપણા ધારેલા
કાર્યો ક્ષતેહમંદ થશે અને તેથી આપણને તથા આપણી હિંને પછી-
ની પ્રજાને મોટો લાભ થશે.

શ્રી વીર પરમાત્માના શાસનમાં પાંચમા ગણધર સુધર્મા
સ્વામીનું આ શાસન વરતે છે. તેમની પરંપરામાં ઘણા આચાર્યો
થયા છે. તેમાં શ્રી ભદ્રબાહુ સ્વામીજી જ્યોત્સિદ્ધાંતો ઉપર
નિર્યુક્તિના કર્તા છે. ઉમાસ્વાતી વાચકજી જ્યોત્સિદ્ધાંત વીગેરે
અથોના કર્તા છે. શ્રી વિક્રમાદિત્યના વખતમાં શ્રી સમિતિતર્કા-
દિ અથના કર્તા શ્રી સિદ્ધસેનદિવાકર સૂરિ થયેલા છે. શ્રી હ-
રિભદ્રસુરીજી, જ્યોત્સિદ્ધાંતો ચુંભાણીસ અથોના કર્તા છે. તથા
શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યજી, શ્રી હીરવિજય સૂરિ, ઉપાધ્યાય શ્રી
મહા યશોવિજયજી વીગેરે એ અનેક અથોની રચના કરી છે. જે
હાલ મોજુદ છે—એકલા હેમચંદ્રાચાર્યજીએ ત્રણ કરોડ શ્લોકો-
ની રચના કરી છે. જૈન શાસનમાં વ્યાકરણ, કોષ, કાવ્ય, છંદ, અ-
લંકાર, નીતિ, ન્યાય, નિમિત્ત, અને વૈદક ઉપર ઉંચા પ્રકારના

આહિત મહાસમાજ અથવા જૈન કોન્ફરન્સ.

42

(Decorative flourish)

અથો લખાએલા છે. તેવા અથોનું અધ્યયન થવું તો રહ્યું પણ તેઓનું દર્શન પણ થાયું મુશ્કેલ થઈ પડ્યું છે એ ધણીજ અકસો-સની વાત છે. આગ્યાર્યોએ પડતો કાળ બેઠીને કુટલેક સ્થાનક મો-હોટા ભાંડારો સ્થાપી સર્વ અથોની શુદ્ધ પ્રતોને તાડપત્ર ઉપર લખાવી સંગ્રહ કરાવ્યો છે આવા મોહોટા ભાંડારો પણ; આપણા પ્રમાદથી નજરે દેખાતા નથી. અને હવે જ થોડા અથો આપણી પાસે છે તેને માટે મહા પ્રયાસ કરવાની જરૂર છે હજી પણ જ અથો છે તે દેશકાળ પ્રમાણે ધણા છે અને તેઓની બળવણી માટે બહુ સારી મહેનત લેવાની જરૂર છે. તેમજ તેવા અથોને પ્રસિદ્ધિ-માં લાવવાની આવશ્યકતા છે અને તેથી કરીને આપણી હિયાતી ખાતર—આપણું નામનીશાન રહેવા ખાતર પણ આ પ્રાચીન અ-થોનો ઉદ્ધાર કરવાની બહુજ જરૂર છે—એને માટે જટલું કહેવામાં આવે તેટલું થોડું છે અને આ સવાલ વધારે અગત્યનો હોવાથી આપના ઉપર વારંવાર ઠસાવાની જરૂર રહે છે. બંધુઓ, આ બાબ-તમાં પ્રમાદ કરીશું તો લવિષ્યમાં મોહોટી નુકશાની થશે માટે જમ બને તેમ જલદી પ્રયાસ કરી આપણા અથોનો બચાવ સત્વર થવો જોઈએ.

જૈનશાસનમાં અચળ કીર્તિ સ્થાપી સકળ દુનીયાને આશ્ચર્ય-
માં ગરકાવ કરનાર અને અનર્ગળ દોહતને એક સાથે ખરચનાર
સંપ્રતિ, કુમારપાળ વીગેરે માહારાજએ આપુ પર્વતને
દુનીયાની અજાયબીનું સ્થળ બનાવનાર વીમળશાહ તેમજ વ-
સ્તુપાળ તેજપાળ વીગેરે મંત્રીશ્વરે-રાણુકપુરમાં ઉંચા પ્રકારની
કારીગીરીનો નમુનાદાર નમુનો યોજનાર ધનાશા અને શત્રુંજય

૬૦

આત્માનંદ પ્રકાશ.

~~~~~

ઉપર અઢળક દ્રવ્ય ખરચનાર જવડશા બાહાડ મંત્રી તથા કરમા-
શા વીગેરે ધનવાન વ્યાપારીઓનાં નામે જૈન કોમમાં મશહુર છે
તેઓએ તીર્થંકર મહારાજની લબ્ય પ્રતીમાઓને આકાશ સાથે
વાત કરે તેવા મહાન્ મંદિરોમાં સ્થાપન કરીને અનેક લબ્ય પ્રાણી-
ઓ ઉપર અવર્ણનીય ઉપકાર કરીધો છે. એ મંદિરો જોઈને યુરોપ-
નાં શિલ્પશાસ્ત્રીઓ વિચારમાં પડી જાય છે અને જૈન કોમને અં-
તઃકરણથી માન આપે છે. આવા મહાન્ મંદિરોનો વારસો આપ-
ણને માહા પુત્ર્યના ઉદયથી મળ્યો છે; પરંતુ બંધુઓ, દીલગીરી
ભરેલું એ છે જ એ વારસાને આપણે જળવી શક્યા નથી અથવા
વધારે સ્પષ્ટ રીતે બોલીએ તો આપણે જળવવા જોઈએ તેવો યત્ન
કર્યો નથી. કલિકાળ સર્વજ્ઞ શ્રી મદ્ હેમચંદ્રાચાર્યજી પોતાના
યોગ શાસ્ત્રમાં સ્પષ્ટ રીતે લખે છે કે નવા દેરાસર બંધાવવા કરતાં
જીર્ણ દેરાસરની મરામત અને ઉધ્ધાર કરાવવામાં આઠ ગણો વધારે
લાભનો પુણ્યબંધ છે. અત્યારે ૩૬૦૦૦ દેરાસરો જુદે જુદે સ્થાનકે
છે અને તેઓની જળવણી માટે માહા પ્રયાસ કરવાની બહુજ જરૂર
છે. ન્યારે મારવાડ, બંગાળ વીગેરેમાં આવેલા લબ્ય દેરાસરોની
સ્થિતિ નજરે જોવામાં આવે છે ત્યારે અત્યંત ખેદ સાથે આપણે
નીસાસો મુકવો પડે છે કે આપણે પૂર્વજોનું દેવું આપી શક્યા નથી
પાંચમા આરામાં જ્ઞાન-દર્શન અને ચારિત્ર એ ત્રણે આપણને
આધારભૂત છે, અને તેથી તેને માટે જ કાંઈ કરવું જોઈએ તે સર્વ
પ્રકારનો સ્વાર્પણ કરીને કરવાની પ્રત્યેક જૈનની પ્રથમ ક્ષરજ છે.
માહાન્ આચાર્યો વારંવાર કહી ગયા છે કે સાત ક્ષેત્રમાં જ ક્ષેત્ર
વધારે નબળી સ્થિતિમાં હોય તે ઉપર પ્રથમ ધ્યાન આપવું; તે નિ-

આહત મહાસમાજ અથવા જૈન કોન્ફરન્સ.

૬૧

યમ પ્રમાણે પણ આપણે લાંબી નજર કરી આ બાબતમાં ઉતાવળે પ્રયાસ કરવો જોઈએ.

મનુષ્ય માત્રે ડેળવણી લેવી જોઈએ છીએ તેમાંજ તેના જીવનનું સાર્થક સમાએલું છે. અગાઉ ડેળવણી લેવાને માટે ધણી મુશીબત પડતી હતી. ડેળવણી મેળવવા માટે દેશમાં હાલનાં જવાં સાધને નહોતાં. એવું આપણને ઇતિહાસ ઉપરથી મालુમ પડે છે. તેવા વખતમાં ડેળવણી મોંઘા મુલની હતી તેમ છતાં ડેળવણી લેનારાં ઝોની સંખ્યા કંઈ થોડી નહોતી—પણ કાળે કરીને તેમાં ઘટાડો થતો ગયો એ ઘટાડાનો કાલ જુસવા માટે નામદાર ખ્રીટીશ સરકારે જોઈતી સામગ્રી પુરી પાડી છે. ન્યાત જતમાં તફાવત વીના સૈને એક સરખી ડેળવણી આપવાની મેહેરબાની કીધી છે. ડેળવણીના રૂડા પ્રતાપે અત્યારે વિવિધ જાતીઓમાં ઉંચા પ્રકારની ડેળવણીથી ઉંચી ડીગ્રીઓ મેળવવાને ઘણાઓ ભાગ્યશાળી થયા છે—ડેળવણી અત્યારે પશ્ચિમ દેશમાં ઘણી ખીલી નીકળી છે. તેથી તે ભૂમી અત્યારે ઉદ્યોગની અને એવી ખીજ દરેક બાબતમાં આગળ પડતો ભાગ લેતી થઈ છે. આજથી હજાર વર્ષ ઉપર ઇંગ્લાંડ તદ્દન અંધારાની સ્થિતિમાં હતું. આજથી એક સૈકા પૂર્વે જાપાનની પણ એજ સ્થિતિ હતી. કોલંબસે અમેરિકા શોધે આવે લગભગ ચારસે વરસ થયાં છે તે પૂર્વે અને તે પછીના થોડા વખત સુધી પણ એ દેશ એવી સ્થિતિમાં હતો. ન્યારે આ ભારત દેશ સુધારાની અણી ઉપર હતું છતાં હાલ એ પૂર્વે કહેલાં પશ્ચિમ દેશે ઉદ્યોગાદીમાં, શરીર સંપત્તીમાં, કળા કૌશલ્યમાં, અગ્રેસર ભાગ ભોગવે છે. તેમાં ડેળવણીના પ્રચાર આભારી છે. જૈન કોમમાં જમાનાના ખરની જ-

૬૨

આત્માનંદ પ્રકાશ,

ઠલી કેળવણીનો પ્રસાર થવો જોઈએ તેટલો થયો નથી. જૈન કામમાં
 બીન કેળવણીનો ભાગ ઘણો છે. એ વાત ઘણી દીલગીરી ભરેલી છે.
 તે ખામી દૂર થવાની બહુ અગત્ય છે. આપણે કેળવણીનો બહુ પ્રચાર
 કરવો ઘટે છે તેને સંગીન પાયા ઉપર લાવવા નાણાની બહુ અગ-
 ત્ય છે. જૈન કામમાં શ્રીમંતો છે—તેઓ પોતાની પુંજીમાંથી શક્તિ
 મુજબ રકમ આપશે તો ઘણા જૈન ભાઈઓ કેળવણીનાં મીડાં ફળ
 આપી આપણને ઉપયોગી થઈ પડશે—અત્રે જણાવવાની જરૂર છે
 કે આખા હિંદમાં સમગ્ર વસ્તી ચોત્રીસ કરોડ માણસની છે. તેમાં
 પારસીઓની નેવું હજારની વસ્તી છે. આટલી નાની વસ્તીમાં કે-
 લવણીનો પ્રચાર ઘણો હોવાથી એ કામ પૈસે ટકે માતબર છે. વેપાર
 ઉદ્યોગ, કળા કૌશલ્ય અને રાજકાજમાં એ કામ આગળ પડતો ભાગ
 લે છે તે કામની અંદર ઘણા ધનાઢય ગૃહસ્થો હાલ માલુમ પડે છે.
 એ બધું કેળવણીને આભારી છે. આપણામાં પણ કેટલાક નર રત્નો
 છે મરહુમ બાપુ પનાલાલ પુનમચંદના નામથી દરેક જૈન ભાઈ
 જાણીતો છે. એ સખી ગૃહસ્થે રૂપીઆ આઠ લાખની એક બાદશા-
 હી રકમ જૈન ભાઈઓને કેળવણી અને જૈન ધર્મની ઉત્તતી અર્થે
 ભેટ કરી છે. એ આપણને આછું હરખાવનારું અને ઉપકારનું કા-
 રણ નથી બાલ્યાવસ્થાથી વ્યાવહારીક કેળવણી આપવામાં આવે તો
 પરિણામે નર-રત્નો નીકળી આવે. અને તેથી કેળવણીનો પામેલો
 માણસ ધર્મનું રહસ્ય બરાબર સમજે તે ઘણું આનંદ દાયક મા-
 લુમ પડશે હાલમાં પાઠશાળાઓ વિદ્યાશાળાઓ વીગેરે ઘણે સ્થાને
 સ્થાપવામાં આવી છે અને ત્યાં ધાર્મિક કેળવણી આપવામાં આવે છે
 વળી બનારસમાં મુનિ ધર્મ વિજયજીના પ્રયાસથી સંસ્કૃત પાઠ-

આહુત મહાસમાજ અથવા જૈન કોન્ફરન્સ.

૬૩

શાળા સ્થાપવામાં આવી છે. એ સર્વે સ્તુતિપાત્ર પ્રયાસ છે. આવા ખાતાંઓને નીલાવવા માટે શ્રીમંતોએ સારી રીતે મદદ આપવી જોઈએ.—

આ દેશમાં ઉદ્યોગ જોઈતી હાલતમાં નથી તેને સારી સ્થિતિમાં લાવવાને ઘણી અગત્ય છે. ઉદ્યોગ શીશાયની કંગાળ સ્થિતિમાં ઘણાં માણસો પોતાની જીંદગીમાં પેટનું પુરું કરી શકે નહીં તેવા લોહા માગીને કે કોઈની કૃપાથી પોતાનું ગુજરાન ચલાવી શકે છે, તેમાં તેનું અને તેની પ્રજાનું કાંઈ લાભ થઈ શકે નહીં પોતાના સ્વધર્મી ભાઈઓ ભીખ માગીને કે એવાં બીજા કંગાળ રસ્તે ગુજરા કરે એ શ્રીમંત જૈનોને સાડું લગાડનારું નથી માટે શ્રીમંત ભાઈઓની ફરજ છે કે પોતાના એવા નિરાશ્રિત સ્વધર્મીઓને ઉદ્યોગમાં લગાડી તેને ગુજરાનનાં સાધનો પુરાં પાડવાં. ઉદ્યોગ અને હુત્તર વગરનો વર્ગ ઘણો મોહોટો જૈનોમાં જોવામાં આવે છે. તેવો વર્ગ અત્યારે પોતાનું ગુજરાન ચલાવી શકવાનાં સંકટમાં રેળાય છે. તેવા વખતમાં તેમની દયા આવે; પરંતુ બંધુઓ આપણે દયા ખાઈને બેસી રહેવું જોઈતું નથી. આપણે તેઓને માટે કાંઈક પણ સંગીન કામ કરવું જોઈએ છીએ. હાલ કાળ કાંઈક કાંઈક વિલક્ષણ રૂપ પકડતો જાય છે—સાત સાત વર્ષ થયાં મરછીની આકૃત આવી પડી છે—તે સાથે ઉપરા ઉપરી દુકાળનું જખરું વાદળ આવી પડ્યું છે; તેની અસર આપણા જૈનભાઈઓને થઈ છે. તેમાં પણ સાધન રહિત આપણા જૈન બંધુઓ બહુ અવમ સ્થિતિએ પહોંચ્યા છે. આવક કરતાં ખર્ચનો બોજો વિશેષ થઈ ગયો છે. એવા વખતમાં ઉદ્યોગ વીનાના માણસને પોતાનો કાળ કાઢવો કઠણ થઈ પડે છે. કાંઈ દયા લાવી

૬૪

આત્માનાં ૬ પ્રકાશ.

તેઓને પેટ પુરતું ખાવાની મદદ આપે તો તે ઠીક છે, પણ તેથી તેનું કાંઈ સર્વથા ભરું થાય નહીં. ખાય પીએ અને રખડે એથી તેનું અને પ્રજનનું કાંઈ કલ્યાણ થશે નહીં. તેવા લોકોને ઉદ્યોગે વળગાડવાની ખાસ જરૂર છે. શ્રીમંત અને શક્તિવાળા ગૃહસ્થોએ તેમને ઉદ્યોગે ચઢાવવાની યોજનાઓ યોજવી જોઈએ છીએ. આપણા દેશમાં ઉદ્યોગ હુન્નરનું બોહોળું ક્ષેત્ર છતાં તેની શોધ કરવામાં અને તેને હસ્તીમાં લાવવાને જ્યાં સુધી ખંત રાખવામાં ન આવે ત્યાં સુધી હુન્નર ઉદ્યોગ કટારે; માટે તેને સતેજ કરવા પાછળ આપણે શ્રમ લઈ જોઈતી સામગ્રી પુરી પાડવી ઘટે છે. જૈનોમાં ઉદ્યોગને આહુતારા અને હુન્નરને ઉત્તેજન આપનારા ગૃહસ્થો છે અને મોહોટો ભાગ વેપારી વર્ગનો છે, તો તેવા ગૃહસ્થો ગરીબ જનોને ઉદ્યોગે લગાડશે એવી આપણે આશા રાખશું—

ઔદ્યોગ પરમો ધર્મ: એ જૈન ધર્મનો પ્રથમ સિદ્ધાંત છે. દયા એ જૈન ધર્મનો પ્રથમ પાયો છે. મુંગા પ્રાણીઓને હાલના સમયે ખચાવ કરવાની જરૂર છે. ઉપરની બધી યોજનાઓ સાફ એક મોટા ફંડની આવશ્યકતા છે. જે ફંડનાં વ્યાજમાંથી બધા ખાતાઓને મદદ થઈ શકે. બીજું આપણા ધર્મનાં અને શુભ ખાતાઓનાં અંગે મોટી રકમો ધણે ઠેકાણે પડી છે. ધણા નિઃસ્વાર્થ માણસો તેવી ખાખતમાં ધ્યાન આપી પોતાના વખતના ભોગે ઉપજ ખરબનો આંકડો તૈયાર રાખે છે તે માટે તેઓને ધન્યવાદ ઘટે છે. પરંતુ કેટલેક ઠેકાણે આ ખાખતમાં ગોટાળો થાય છે. તેવો ગોટાળો ન થાય તે ખાખત યોજનાઓ કરવાની ખાસ જરૂર છે. કેટલેક ઠેકાણે એવા શુભ ખાતાના હિસાબો બહાર પડવા લાગ્યા છે તેવી રીત અ-

આર્હત મહા સમાજ અથવા જૈન કોન્ફરન્સ.

૬૫

નુકરણ કરવા જેવી છે. વળી કેટલેક ઠેકાણે ધર્માદા ખાતાના ફંડો વગર વપરાયે જેમના તેમ પડ્યા રહે છે, જે ખાતાના તે ફંડો હોય તેજ ખાતામાં વપરાય તેવી રીતની વ્યવસ્થા કરવાની પણ જરૂર છે. આ બંને કામના માટે એક અનુભવી કેળવાયેલા સેક્રેટરીની ખાસ જરૂર છે કે જે આવા ધર્મોને લગતા ફંડો ઉપર દેખરેખ રાખે અને તેની યોગ્ય વ્યવસ્થા કરે.

આપણા સંસારિક રીવાજો કેટલાક એવા છે કે વખતને અનુસરીને તેમાં કાંઈક સુધારો થવાની જરૂર છે. જેવાં કે બાળલગ્ન કન્યાવિક્રય, મરણ પાછળ કરવામાં આવતો ખરચ વીગેરે. બાળલગ્ન કરવાથી છોકરો શરીરે નબળો રહે છે અને તેનાથી થતી પ્રજા પણ નબળી થાય છે, તેના સંસાર સુખી થતો નથી અને ગુજરાનને માટે મુશીબતો પડે છે. તેવીજ રીતે મરણ પાછળ કરવામાં આવતો જમણવાર વીગેરેનો ખરચ તદ્દન નકામો છે અને તેથી પાછળ રહેનારને દુઃખદાઇ થઇ પડે છે. આવા કેટલાક ખરાબ રીવાજો દૂર થાય તેના માટે પ્રયાસ કરવાની જરૂર છે. બીજું આપણી જૈન કોમને લગતી દરેક ખબર પુરી પાડવા માટે એક ડીરેક્ટરીની ખાસ જરૂર છે તેની અંદર તીર્થોનો, તેની અંદરની પ્રતિમાનો, પાઠશાળાનો સાધુ સાધવીનો અને એવી બીજી ધર્મને લગતી બાબતોનો સમાવેશ થઇ શકે.

બાંધુઓ, બોલીને બેસી રહેવાનું નથી પણ જે જે કાંઈ કહેવાય તેને અમલમાં મુકવામાં આવે તેમ થવામાં આ મેળાવણાનું

૬૬

આત્માનંદ પ્રકાશ.

સાથેક હોઈ તે કેવી રીતે અમલમાં મુકી શકાય તે બાબત વિચાર કરવાને હું ધસારો કરું છું.

બીજી જૈન કોન્ફરન્સની આજ પહેલા દિવસની બેઠક છે આવો મેળાવડો મુખ્યમાં કરવાની જે ગોઠવણ કરવામાં આવી છે. તેની પાછળ જે સામગ્રી પુરી પાડવામાં આવી છે તેમાં ઘણા ગૃહસ્થોએ પોતાનો ધંધો છોડી રાત દિવસ જાત મહેનત કરી છે તેવા ભાઈઓની ઉમદા લાગણીથી આ મેળાવડાનું કામ અમે હાર પડેલું માનીએ છીએ.

બંધુઓ, મારે કહેવાનું મેં ટુંકમાં કહ્યું છે. આપણે આવી અગત્યની બાબતોપર, આપણા આ ભવ પરભવના હિતની બાબતો ઉપર, આપણું અને આપણી ભવિષ્યની ઓલાદનું હિત થાય તેવી બાબતો ઉપર, આપણી કામનું આપણા દેશનું અને પરિણામે સમગ્ર જન સમુદાયનું હિત થાય તેવી અગત્યની આ બાબતો ઉપર આપણે વિચાર કરવાનો છે તેવા પુણ્ય રૂપ મેળાવડામાં આપે ભાગ લીધો છે તેથી ફરીને અત્રેનાં સંઘ તરફથી આપને હું હરખ ભર્યો આવકાર આપું છું.

સદ્ ગ્રહસ્થો, મુખ્યમાં અનેક અવગડોને લીધે આપની સગવડો જાળવવી મુશ્કેલ પડે તેમ છે તેથી અમે જે કરીએ તેને આપ “ પુલ નહીં તો પુલની પાંખડી ” પ્રમાણે ગણસોજી અને જે જે બાબતમાં અમે પછાત પડીએ તેને માટે દર ગુજર કરસોજી.

હવે બંધુઓ, આપણા આ મહાન મેળાવડાનું કામ નિર-

આર્હત મહા સમાજ અથવા જૈન કોન્ફરન્સ.

૬૭

વિધે પાર પાડે એવા નાયકની (આપણા પ્રમુખની) યોગ્ય નરરત્નની ચુંટણી કરવાને લક્ષામણ કહું છું.

ઉપર પ્રમાણે સન્માનકારિણી સભાના નાયક મી. વીરચંદ દીપચંદ પોતાના યોગ્ય ભાષણથી આ મહાસમાજમાં પદા- રેક્ષા પોતાના સાધર્મી બંધુઓની સત્કારરૂપ મહા સેવા કરી હતી. આવી મહાસેવા કરવાનો સમય કોઈ ઉચ્ચ પુણ્યવાન નરરત્નનેજ મળે છે. આ અપલ અને ક્ષણિક લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થતાં તેનો સમ્રક્ષેત્રમાં સદુપયોગ કરી માનવ જન્મની કૃતાર્થતા કરનાર કોઈ વિરક્ષા વીર ઉત્પન્ન થાય છે. આવું મહાસન્માન મુંબાઈના શ્રાવક સમુ- દાયની સર્વ રીતે સહાયરૂપ સેવા કરનાર શેઠ વીરચંદભાઈએ સં- પાદન કર્યું છે, જેને માટે મુંબાઈનો શ્રાવક સમુદાય સાલિમાન છે.

શેઠ વીરચંદ દીપચંદના રસિક અને સદ્બોધક ભાષણ પછી ભારત વર્ષના પ્રખ્યાત ધનવાન રાય બદ્રીદાસજીએ એક ઘણું અગત્યનું, રસભરિત, ધર્મના સ્વરૂપને દર્શાવનાર, શ્રોતાની મનોવૃત્તિ પર અસર કરનાર અને કોન્ફરન્સનો હેતુ સિદ્ધ થાય તેવા વિષયની ચર્ચાને સૂચવનાર હિંદુસ્તાની ભાષામાં ભા- ષણ કીધું હતું. જેનું સવિસ્તર ભાષાંતર બીજા પત્રોમાં પ્રસિદ્ધ થઈ પ્રસાર પામેલું છે.

જગતના સમગ્ર સંઘરૂપ, અને મૂર્તિમય તીર્થ સ્વરૂપ એવા આ મહા સમાજની વચ્ચે સર્વોપરિ સન્માન પદને ધારણ કરનાર, દિવ્ય આર્હત તેજથી પ્રકાશિત, શુદ્ધ શ્રાવક ધર્મના પરમ ઉપાસક, અને ભારતાધિપતિ એકવર્ડ ધિ સેવન્યના પ્રતિનિધિ નામદાર વા- ઈસરાયના માનવતા ઝવેરી રાય બદ્રીદાસજીએ આપેલું ભાષણ

૬૮

આરંભનાં ૬ પ્રકાશ.

સર્વ ધર્માભિમાની જૈનોએ ગંભીરપણે વિચારમાં લેવા જેવું છે. આ માનવતા પ્રમુખે પોતાને પ્રાપ્ત થયેલ આ અસાધારણ સન્માનને ધણો વિનય તથા નમ્રતા સાથે સ્વીકારી અને તેને પોતાની પવિત્ર દુરજ ગાળી કાન્દુરન્સ પ્રત્યે પોતાની ઉત્તમ લાગણી દર્શાવી હતી. ભારતમાં વસતો સધળો જૈનવર્ગ પોતાની ધાર્મિક ઉન્નતિની સાથે સાંસારિક ઉન્નતિ મેલવવાને યોગ્ય છે, એ વાત સિદ્ધ કરવાને રાય ખદ્રીદાસજીએ પ્રથમ પોતાના ભાષણમાં ઈષ્ટમંગલાચરણપૂર્વક દેવ, ગુરુ અને ધર્મનું સ્વરૂપ સ્પષ્ટ રીતે માધુર્યથી દર્શાવ્યું હતું, જે સાંભલતાં શ્રોતાઓના હૃદયમાંથી આસ્તિકતાની ઊર્મિઓ ઊછલતી હતી. સર્વદર્શનશિરોમણિ શ્રી જૈનશાસન કેવા દેવને સ્વીકારે છે? સર્વજ્ઞ અને વીતરાગ એ વિશેષણોમાં કેવું મહત્ત્વ છે? ગુરુ કેવા હોવા જોઈએ? શુદ્ધ સંવેગમાં કેટલું ગૌરવ છે? ધર્મ એટલે શું? ધર્મમાં કેવા તત્ત્વો છે? શ્રાવક કેવો જોઈએ? શ્રાવકના હિમેશના કેવા વ્રત છે અને શ્રાવકોનું કર્તવ્ય શું છે? ઇત્યાદિ સવિસ્તર વિવેચન કરી છેવટે એ સર્વ કર્તવ્યનું મહાદાસ મોક્ષપ્રાપ્તિ છે એમ દર્શાવી પ્રમુખે પોતાના ભાષણને લંબાવ્યું હતું. જૈનોએ શુદ્ધ વ્યાપાર કે શુદ્ધ નીતિથી ઊપાર્જન કરેલા દ્રવ્યનો ઉપયોગ પોતાના ધર્મચર્ચમાં દુરમાવેલ સાત ક્ષેત્રોમાં કરવો જોઈએ. તેઓમાંથી પહેલા પાંચ ક્ષેત્ર પરલોકના ફલને આપનાર હોવાથી ધાર્મિક ઉન્નતિના સહાયક છે અને બાકીના બે ક્ષેત્રો આ લોકની સાંસારિક ઉન્નતિમાં ઉપયોગી છે, આ પ્રમાણે કહેવામાં વડતાનો ધણો ગંભીર આશય રહેલો હતો.

રાય ખદ્રીદાસજીએ એ સાત ક્ષેત્રોની હાલમાં ચાલતી અ-

આર્હત મહા સમાજ અથવા જૈન કોન્ફરન્સ.

૬૯

વ્યવસ્થામાં પાતાનો અસંતોષ જાહેર કરી જૈન ભાઈઓને તેમાં જામતી રાખવાની સૂચના કરી હતી અને આ કોન્ફરન્સની તેવા કાર્યમાં કેટલી ઉપયોગિતા છે, એ હેતુ પૂર્વક જણાવ્યું હતું. સંપ, ઐક્યતા અને સાધર્મિવાત્સલ્ય વિગેરેને પોષણ કરવાનું મોટામાં મોટું સાધન કોન્ફરન્સ છે એમ સિદ્ધ કરવાને પ્રમુખ કેટલાએક વિદેશીય પ્રવર્તનના દ્રષ્ટાંતો યોગ્ય રીતે આપ્યા હતા. અને એકંદરે સર્વ પ્રકારના લાભોનું ઊત્પત્તિસ્થાન આ કોન્ફરન્સ જ છે એમ સાબિત કરી સર્વની મનોવૃત્તિમાં ઠસાવ્યું હતું.

પોતાના ભાષણને અતે કોન્ફરન્સમાં ચર્ચવા યોગ્ય ઉપયોગી વિષયોનું સર્વને સ્મરણ કરાવી, જૈનોમાં ચાલતા કુરીવા જે પ્રત્યે ગભેત ટીકા કરી, આર્હતધર્મની અને તેને માનનારી જૈન પ્રજાની પ્રાચીન કાલની જ્ઞાન સંબંધી મહત્તા વધારવાની સૂચના કરી, આ હિંદ ભૂમિના સાર્વભૌમ મહારાજ તથા મહારાજાને આશીષ આપી તેમના પ્રતિનિધિ લોર્ડ કર્ઝનનો વિજય ઈચ્છી પ્રમુખે પોતાનું ભાષણ સમાપ્ત કર્યું હતું.

આ બીજી જૈન કોન્ફરન્સની જયંતીનો આરંભ દિવસ સંવત ૧૯૫૯ ના ભાદ્રપદ માસની કૃષ્ણ ત્રયોદશી હતો. અને સમાપ્તિનો દિવસ આશ્વિન માસની શુક્લ પ્રતિપદનો હતો. તે દિવસે ચંદ્રકલાનો ઊદય હતો, જે કોન્ફરન્સની ઉત્પત્તિ રૂપ કલાની વૃદ્ધિને સૂચવતો હતો. ભારતવર્ષના વિવિધ દેશોમાંથી આવેલા પ્રતિનિધિઓની સંખ્યા લગભગ પંનરસોની થઈ હતી. તે શિવાય સ્થાનિક પ્રતિનિધિઓ, સત્કાર મંડલીના મેમ્બરો, માનવતા વીજીટો, વેતનદાયક પ્રેક્ષકો, સહાયકો (વોલંટીઅરો)

૬૦

આહિમાત્તદ પ્રકાશ.

વર્તમાન લેખકા અને સેવકા મળી એકંદર સાડા ચાર હજાર
 ગૃહસ્થો એકત્ર થયા હતા. આ મહા સમાજના દર્શન કરતાંજ
 સમ્યક્ત્વ ધારી શુદ્ધ શ્રાવકના હૃદયમાં પ્રાચીન ઝલના જૈનોના
 ઉત્કર્ષનું સ્મરણ થઈ આવતું હતું. જે કાલે ભારતવર્ષ જૈનરા-
 જ્ઞઓથી અને જૈન આચાર્યોથી સુશોભિત હતો. સ્થાને સ્થાને
 અરિહંતની વાણીના વિમલ વ્યાખ્યાનો થતા હતા. પરમ સં-
 વેશધારી સાધુઓની સુધામય દેશનાની ધારા મલિન મિથ્યાત્વને
 ધોઈ સમ્યક્ત્વ સુધાના સ્ત્રોતને પ્રસરાવતી હતી. પ્રત્યેક સેહેરે અને
 ગામે જૈન જ્યોતિના અંકુરે સર્વ પ્રજા ઉપર સ્ફુરણાયમાન હતા.
 પ્રત્યેક વ્યક્તિમાં શ્રાવક ધર્મનું ગૌરવ, પ્રત્યેક સ્થાને જિનાલયોનું
 સ્થાપન, સનાતન જૈન ધર્મનું માહાત્મ્ય, આર્હત શાસ્ત્રનું સમાલો-
 ચન, અનાથ સાધર્મીઓનું સંરક્ષણ, અને પ્રાણિમાત્રના ઇહલૌકિક
 તથા પારલૌકિક હિતનું વિમર્શણ જે કાલે જોવામાં આવતું હતું.
 તે કાલનો પુનઃ આરંભ થવા આ વિજયરંગ જામ્યો હોય તેવો પૂર્ણ
 આભાસ લાગતો હતો. આ કોન્ફરન્સના વિજયવાવટાના ઝુંડને અ-
 ગ્રણી થઈ જાપાડનારા સુખંધના બે વીર પુરૂષો હતા. એક સત્કાર ક-
 મિટીના પ્રમુખ શેઠ વીરચંદ દીપચંદ તથા બીજા તેમનાચીક
 સેક્રેટરી શેઠ ફકીરચંદભાઈ પ્રેમચંદ તેમના ઊત્સાહને ઊત્તેજિત
 કરનારા કારસ્પોન્ડન્સ, મંડપ વિગેરેના મંડલોના પ્રમુખ તથા
 સેક્રેટરી અને સેમ્યારોએ સંપૂર્ણ સહાય આપી હતી. તે બંને
 વીરોએ જેવી ખંતથી આ શુભ કાર્ય બજાવ્યું છે, તેવીજ રીતે
 તેમની નીચે રહી માંગરેળ જૈન સભાના સેક્રેટરી શા મોહનલાલ
 પુંજભાઈ ભાવનગર વાળા શા ત્રિભોવન ભાણુજી અને ઝવેરી

આહુત મહા સમાજ અથવા જૈન કોન્ફરન્સ.

૭૧

~~~~~

મોણિકલાલ ઘેલાભાઈ આ ત્રણ જાતેસાહી નરોએ અથાગ શ્રમ લઈ આ સાધર્મીઓના મહા સમાજની સંપૂર્ણ સેવા બજાવી હતી.

આ મહા સમાજનું મહત્ત્વ કાર્ય ચાર દિવસ સુધી ચાલ્યું હતું. પ્રથમ દિવસે આ મહામાંગલ્યકારી કાર્યનો સમારંભ મોટી હર્ષ ગર્જના સાથે થયો હતો. સભામંડપમાં સભાપતિનું આગમન થતાંજ સર્વ સામાજિકોએ એકી સાથે તેમને જામગ ભર્યો આવકાર આપ્યો હતો. પ્રારભમાંજ વકિલ મુળચંદ નથુભાઈએ મંગલાચરણરૂપ મધુર સંગીત કરી ગગનમંડલને ગજવી મુક્યું હતું. તે પછી કોન્ફરન્સનું કાર્ય આગલ ચાલ્યું હતું. તે દિવસે સર્વ સંઘનું સત્કાર આતિથ્ય, સભાપતિની સ્થાપના, તેમનું સવિસ્તર ભાષણ, અને વિષય વિવેચક કમિટીની ચોજના ઈત્યાદિ સર્વ ઉપયોગી કાર્ય સાધી બાકીનું કાર્ય બીજા દિવસ ઉપર મૂલતવી રાખી સભાપતિએ સભા વિસર્જન કરી હતી.

બીજા દિવસે પ્રથમની કોન્ફરન્સની નોંધ લેવા, આ મહા સમાજના ઊપજા ઉત્પાદક મી. ગુલાબચંદજી દેવાને ધન્યવાદ આપવા, બ્રિટિશ શેહેનશાહતના વિજય બાબત, જીર્ણુ પુસ્તકોના ઉદ્ધાર બાબત, કેળવણી બાબત, નિરાશ્રિત જૈનોને આશ્રય બાબત અને જીવ દયા બાબત—એમ છઠ્ઠરાવો થયા હતા. તે ઠરાવો ઉપર જુદા જુદા વક્તાઓએ અને અનુમોદકોએ ઉત્તમ વિવેચન કર્યું હતા. પ્રથમ શ્રી ક્લોધિ તીર્થમાં જન્મ પામેલી કોન્ફરન્સની નોંધ લેતાં તેના આઘ ઉત્પાદક—પિતા મી. દેવાને જે ધન્યવાદ આપ્યો તે કોન્ફરન્સનું ખરેખરું આદિ કર્તવ્ય થઈ ગયું હતું. મી. દેવાના મહાભગીરથ પ્રયત્નથીજ આ કોન્ફરન્સનો ઉદ્દય થયો છે. મી. દેવા

૬૨

આત્માનંદ પ્રકાશ.

પેતિ જયપુરના રાજ્યમાં એક ડિસ્ટ્રીક્ટ માજિસ્ટ્રેટના હોદ્દા ઉપર હોવાથી પરાધીન છે તથાપિ અનુકૂલ સમય સંપાદન કરી અને સામાજિક સેવામાંજ પોતાનું કર્તવ્ય કર્મ સમજી આ મહત્ કાર્યના આદિ કારણ બન્યાં છે એ તેમને પૂર્ણ ધન્યવાદ ઘટે છે. જ્યાંસુધી આ કોન્ફ્રન્સનું મહામંડલ ભારતવર્ષની ભૂમિપર ઉદિત રહી સમગ્રજૈનવર્ગની ધાર્મિક અને સાંસારિક ઉન્નતિ કર્યા કરશે ત્યાંસુધી મી. હદાના તે પવિત્ર અને મહાન્ ઉપકાર ને કદિ ભુલશે નહીં.

જીણું પુસ્તકોના ઉદ્ધાર બાબત કોન્ફ્રન્સે જ ઠરાવ કર્યો છે, તે ઉપર સર્વેનું પૂરતું ધ્યાન ખેંચાવું જોઈએ. ભારતવર્ષમાં જૈનોના પૂર્વાચાર્યોએ અથોની સમૃદ્ધિ સર્વથી મોટી સંખ્યામાં વધારેલી છે. જૈનદર્શનમાં જ્ઞાનલક્ષિત સર્વથી અધિક વર્ણવેલી છે. જ્ઞાન એ સર્વ પ્રકારની ધાર્મિક તથા સાંસારિક અભિવૃદ્ધિનું મૂળ છે. જ્ઞાન લક્ષિત નો પ્રભાવ કેમો મહાન્ છે? એ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી સિદ્ધ થાય છે. એવી જ્ઞાનસમૃદ્ધિ જ્યાંસુધી ઉદયમાં આવે નહીં ત્યાંસુધી પ્રત્યેક જૈન ગૃહસ્થ તે મહાન્ અંથકારોનો અધમરૂણી છે. અન્યમતવાલાઓ તેને રૂપિરૂણ કહે છે. જ્યાંસુધી જ્ઞાનસ્વરૂપ જીર્ણ પુસ્તકોનો ઉદ્ધાર થશે નહીં ત્યાંસુધી જૈનો પોતાના ખરા કર્તવ્યથી વિમુખ છે—એમ કહેવામાં જરાપણ અતિશયોક્તિ નથી. જૈનોએ ધણીવાર પોતાની અંથસમૃદ્ધિના વિચ્છેદનો કડવો અનુભવ કરેલો છે તથાપિ તેઓ પ્રમાદની ઘોર નિદ્રામાં પડ્યા રહે છે એથીજ તેઓને જાગત રહેવા કોન્ફ્રન્સે કરેલો આ ઠરાવ સર્વોપયોગી છે. ચોથો કળવણીનો ઠરાવ પણ સર્વ જૈનોએ પૂર્ણરીતે મનન કરવા યોગ્ય છે. વ્યવહારિક અને ધાર્મિક

આર્હત મહા સમાજ અથવા જૈન કોન્ફરન્સ.

૭૩

~~~~~
કેળવણીમાં સર્વ પ્રજામાં જૈન પ્રજા પાછલ છે. વ્યાપારના વિશાલ માર્ગમાં તેમની પ્રવૃત્તિ ઉચ્ચ કેળવણી વગર પાયા વગરની છે. સાંપ્રતકાળમાં પ્રત્યેક સામાજિક મંડલનો ઉદ્ય કેળવણી વગર થવાનો નથી. વિશ્વ વિદ્યાલયમાંથી નીકળી પ્રખ્યાત થયેલા આધુનિક યુવકો પોતાના ધર્મનો અને જાતિ બાંધુઓનો ઉદ્ય સ્હેલાઈથી કરી શકે છે.

નિરાશ્રિત જૈનોને આશ્રય આપવાનો ઠરાવ જૈનોતું મહાન વ્રત જે સાધર્મી વાત્સલ્ય તેને પુષ્ટિ આપે છે. પોતાના સમાન ધર્મીઓ આશ્રય તથા ઉદ્યોગ વિના દુઃખી થાય અને તેમને દૂર રહી નિરીક્ષણ કરનારા શ્રીમંતો તેમની ઉપેક્ષા કરે એ કેવા ખેદની વાત !

ત્રીજે દિવમે કોન્ફરન્સનો હેતુ પાર પાડવા બાબત અને જૈન ડિરેક્ટરી કરવા બાબત એમ બે ઠરાવો પ્રસાર થયા હતા. કોન્ફરન્સનો હેતુ પાર પાડવા વિષે કેટલી આવશ્યકતા છે, તેનો સિદ્ધ થઈ ચુક્યું છે, એટલે તે વિષે જટલું બોલીએ તેટલું થોડું છે. જૈન ડિરેક્ટરી કરવાબાબત કરેલો ઠરાવ ખરેખર પ્રશંસનીય છે. પ્રત્યેક જૈનવ્યક્તિએ જાણવું જોઈએ કે ભારતવર્ષના વિશાળ ક્ષેત્રમાં જૈન પ્રજા કેટલી છે? જુદા જુદા દેશોમાં, પ્રત્યેક નગર કે ગામે જૈન સંખ્યા કેટલી છે અને કેવી સ્થિતિમાં છે? તેમની વ્યવહારિક અને ધાર્મિક પ્રવૃત્તિ કેવી છે? પુરૂષો અને સ્ત્રીઓમાં કેટલો ભાગ શિક્ષિત છે અને કેટલો અશિક્ષિત છે? કન્યા વ્યવહાર કેવી રીતે થાય છે? કન્યાવિક્રયનો કુવારીએ ક્યાં છે? જૈન પાઠશાળાઓ, જૈન પુસ્તકાલયો, જૈન જ્ઞાનભંડારો, દેરાશરો અને ઉપાશ્રયો કેટલા છે?

૧. યુનીવર્સિટી.

૬૪

આત્માનંદ પ્રકાશ.

ધર્મચુક્રમાં કેટલા અને કેવા છે ? તેઓના વિહાર ક્યાં ક્યાં થઈ શકે છે અને તેઓમાં કેટલા વિદ્વાનો છે ? ઈત્યાદિ.

ચોથે દિવસે હાનિકારક સીવાબે દૂર કરવા તથા બ્રાતૃભાવ વધારવા, કાન્દરન્સને લગતા પાંચ ખાતા તથા કાન્દરન્સ ને નિભાવવા કુંડની ઠંથવસ્થા કરવા, જીર્ણ થયેલા ચૈત્યનો ઉદ્ધાર કરવા, ધાર્મિક તથા શુભ ખાતાના હિસાબ, શ્રી પાલીતાણુમાં થયેલી આશાતના, પ્રધારેલા ડેલીએટનો આભાર માનવા તથા વડોદરે ભરાનારી ત્રીજી કાન્દરન્સના આમંત્રણ, સત્કાર મંડળીનો આભાર માનવા, ડેલીએટો તરફથી સત્કાર મંડળીનો માનેલો આભાર, મંડપ ખાંધવામાં મદદ કરનાર ઈંજનેરનો આભાર, પ્રમુખ સાહેબનો આભાર. દેશી અહિરાજીઓનો ઉપકાર, અને સંવત્સરીના તહેવારની રજા મેળવવા બેમજબુદ્ધ જુદા ખાતર ઠરાવો પ્રસાર થયા હતા. આ ઠરાવોની દરખાસ્ત તથા અનુમોદન જૈન કોમના ઘણા પ્રતિષ્ઠિત ગ્રહસ્થો તરફથી હિરણ્યમાં આપ્યા હતા.

હાનિકારક સીવાબે દૂર કરવા તથા બ્રાતૃભાવ વધારવા ખાખત કરેલો ઉપાવ દરેક જૈને મનને કરવા યોગ્ય છે. જૈનોમાં તેમના પવિત્ર સંસ્કારોનો ખલાવ હોવાથી તેઓ પોતાનું જીવન આવકારણું જાલવી શક્યા નથી. તેમની સંતતિ મિથ્યાત્વના ખલિત સંસ્કારોથીજ સંસ્કૃત થાય છે. જે સંસ્કારો હુમ્મ થયા તે તેનો માટે તો બેક ઘણો અપશોષ છે, પણ જે સંસ્કાર હાલ તેઓમાં પ્રવર્તે છે, તે અન્ય ધર્મના કલ્પિત વિધિથી થાય છે, જે અહુજ શોચનીય છે. તેમાં ખાસ કરીને લગ્નવિધિ વિષે જોવાનું છે. સંસારમાં રહી યાવજીવિત સુધી સુખ દુઃખ ભોગવવા જે દોષ

આહુત મહા સમાજ અથવા જૈન કોન્ફરન્સ.

૭૫

તીલાવ રાખવાનો છે અને તેમાં શ્રાવક અને શ્રાવિકા એ નામ ધરી પોતાના ઊચિત વ્રત ધરવા છે, તે કાર્ય તરફ અંતઃકરણની પવિત્ર વૃત્તિ સંસ્કારને આધિન વર્તવાની જરૂર છે. પોતાના ધર્મના સંસ્કાર પ્રાપ્ત કરી સ્વધર્મ પ્રત્યે જવી પ્રવૃત્તિ થાય તેવી મિથ્યાત્વના મલિન સંસ્કારથી કઢી પણ થાયજ નહીં, એ અવશ્ય ધ્યાનમાં રાખવું. મલિન સંસ્કારના યોગથીજ આજે જૈનોમાં કુરીવાજો દાખલ થયા છે, અને તેથી બ્રાતૃભાવનો પવિત્ર પ્રકાશ પણ અનુક્રમે ઝાંખો થતો જાય છે. કારણકે, કુસંસ્કારને લઈને કામ, ક્રોધ, મદ, ઈર્ષ્યા, દ્વેષ ઇત્યાદિ શ્રાવકપણના બ્રાતૃભાવને ખંડન કરનારા વિકારો જન્મે છે.

કોન્ફરન્સનો આવો લબ્ધ મહાસમાજ કે જે ભારતવર્ષના સમગ્ર જૈન વર્ગની સુધારણા કરવાને સમર્થ થઈ શકે છે અને જેના પવિત્ર પ્રભાવની છાંપ દરેક આસ્તિક જૈનના હૃદયમાં પડી શકે છે, તેના આ કોન્ફરન્સના મહાસમાજનો સતત ઉદ્દેશ સાથે નિભાવ થાય, એવું કુંડ કરવા ખાખત કરેલા ઠરાવ અરેખર સ્તુતિપાત્ર છે. સર્વ જૈનો જેના આધારે પોતાની ધાર્મિક અને સાંસારિક ઉન્નતિને આધાર આપી શકે, તેવી મહાન્ પ્રભાવિક કોન્ફરન્સને જે નિરાધાર રાખે અને તેના નિભાવ માટે કાંઈ પણ ગોઠવણ કરે નહીં તો તેમની કુટલી ખૂલ કહેવાય! કોન્ફરન્સને ઉદ્દેશ મેલવવાના ઉત્તમ સાધનો અર્પણ કરી તેના પવિત્ર ઉપાસક થવાની દરેક જૈનની પ્રાપ્તિ ફરજ છે.

જીર્ણ થયેલા ચૈત્યનો ઊદ્ધાર કરવાનો ઠરાવ જૈનોની ધાર્મિક ઉન્નતિનો સર્વોત્તમ આધારભૂત છે. પ્રાચીનકાલે જૈન

૭૬

આત્માનંદ પ્રકાશ.

રાજગ્યોએ અને ધનાઢય ગૃહસ્થોએ ભવ્ય ચૈત્યો રચાવી આ ભારતવર્ષને વિશૂષિત કરેલો છે. જૈનતા પવિત્ર તીર્થા પ્રાપ્ત કરીને પર્વતોના શિખર ઉપર આવેલા છે. તે ઉપર રચેલા ચિત્રકારી રચનાથી સુશોભિત મંદિરો શ્રેણીબંધ ઉભા છે. જમના શિખરની ધ્વજગ્યો સુવર્ણ કલશની શ્રેણી સહિત ગગન સાથે વાતો કરેછે. એવા ચૈત્યો રચવાની સમૃદ્ધિ અર્વાચીનકાલે આછી છે, માટે જૈનોએ તેમનું સંરક્ષણ કરવામાં પોતાનું મુખ્ય કર્તવ્ય સમજવાનું છે. 'નવીન ચૈત્ય કરાવા કરતાં જીર્ણો નિદ્ધાર કરવા સર્વોત્તમ છે.' એ વાત શાસ્ત્રસિદ્ધ થઈ ચુકી છે.

તે શિવાયના બીજા ઠરાવો ઉપર વિશેષ વિવેચન નહીં કરતાં હુંકમાં એટલું જ કહેવાનું છે કે, જેમાં ધાર્મિક અને સાંસારિક સાર્વજનિક હિત હોય તે સર્વ જૈનવ્યક્તિનું મુખ્ય કર્તવ્ય છે અને તે વિષે મનન કરી, તન, મન ધનથી પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

આપ્રમાણે આ બીજા જૈન શ્વેતાંબર ડોન્કરન્સે જય-જિનેદ્રના વિજય નાદથી ગગનને ગર્જવી પોતાનું પવિત્ર કર્તવ્ય નિર્વિધને પૂર્ણ કર્યું છે. અને પોતે કરેલા ઉત્તમ ઠરાવોએ દરેક જૈનતા વ્યવહાર, વિચાર, અને જાતીય ચારિત્રમાં અંતરંગ પ્રવેશ કરી સુધારણાના બીજ રોપ્યા છે. હવે તે ઉપર સતત મનન કરવારૂપ જલસિંચન કરી તેના સ્વાદુ ફલ મેલવવા એ પ્રત્યેક દેશના સ્થાનિક મંડલનું કર્તવ્ય છે. અમે અંતઃકરણથી ઈચ્છીએ છીએ કે, તે કર્તવ્યમાં કાઈપણ જૈનનું સ્થાનિક મંડલ પ્રમાદને વશ ન થતાં તેના ઉદયમાં પ્રયત્ન કરે અને આ ડોન્કરન્સરૂપ કૃપણતાના અમૃત ફલનો મધુર સ્વાદ લે. "તથાસ્તુ"